

ΟΙ ΓΕΩΛΟΓΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΚΑΙ Η ΙΛΙΑΔΑ

Παναγιώτης Μάλφας

Υποστράτηγος ε.α.

«Όταν όμως από τους Τρώες σκοτώθηκαν όλοι οι γενναίοι (...) και οι Άργεοί έφυγαν με τα καράβια τους για την αγαπημένη πατρίδα τους γη, τότε ο Ποσειδώνας και ο Άπόλλωνας σκέφτηκαν να άρπασουν το τείχος χίνοντας μέσα του όλους τους όρμητικούς ποταμούς, όσοι βγαίνουν από τα βουνά της Ίδης και χίνονται στη θάλασσα: το Ρήσο και τον Επτάτορο και τον Κάρησο και το Ρόδιο, το Γρανικό και τον Αίσηπο και το θείο Σκάμανδρο και το Σμιόοντα, εκεί όπου πολλές άσπίδες και περικεφαλαίες και ή γενιά των ήμιθέων έπεσαν μέσα στη σκόνη. (...) Και έννια μέρες τα άφρησε να τρέχουν μέσα στο τείχος, κι ο Δίας έβρεχε άδιάκοπα, για να κάνει πιο γρήγορα τα τείχη να βρεθούν στη θάλασσα. Ό ίδιος ο θεός που τραντάζει τη γη πήγαινε μπροστά βαστώντας στα χέρια του την τριάντα, κ' έριχνε μέσα στα κύματα όλα τα θεμέλια, (...) και τα έκαμε ίσωμα πλάι στον Έλλήσποντο με τα όρμητικά ρεύματα...»

(Ίλιάδα Μ 13-30, μετάφρ. Όλγας Κομνηνού-Κακριδή.)

Αντιφατικοί παλαιογεωγραφικοί χάρτες μετατρέπουν το Σκαμάνδριον πεδίο της αρχαίας Τρωάδας σε θαλάσσιο κόλπο. Όμως τα γεωλογικά στοιχεία δικαιώνουν τη θεωρία Σλήμαν, ότι το τρωικό πεδίο μάχης ήταν έδαφος υπαρκτό, όπως το σημερινό.

Ιστορικό των γεωλογικών ερευνών

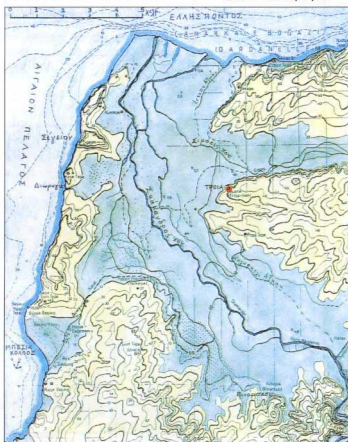
Τα τελευταία χρόνια οι έρευνες στην Τροία εν-διαφέρουν και τους γεω-λόγους. Σκοπός τους είναι να διευκρινιστεί το τοπογραφικό περιβάλλον της Τροίας για την εποχή του Τρωικού πολέμου (1300 περίπου π.Χ.) και να εξακριβωθεί αν ο χώρος προς βορράν και γύρω από το ύψωμα του οχυρού ήταν, όπως και σήμερα, ευρέως πεδινός, ή ήταν θάλασσα, ώστε να δοθεί απάντηση στο παλιό ερώτημα, εάν οι πολεμικές περιγραφές της Ίλιάδας προσαρμόζονταν επί πραγματικού εδάφους ή ήταν φανταστικές. Κι αυτό γιατί, ενώ, σύμφωνα με τον Όμηρο (8ος αι. π.Χ.), οι συγκρούσεις Αχαιών και Τρώων εντοπίζονται μεταξύ της Τροίας και της ακτής του Ελλήσποντου, όπου είχαν στρατοπεδεύσει οι Αχαιοί (εικ. 2), σύμφωνα με τον Στράβωνα (1ος αι. π.Χ.), τον χώρο αυτό τον εκάλυπτε θάλασσα¹.

Η θεωρία περί του αμετάβλητου της τρωικής πεδιάδας από την Προϊστορική εποχή μέχρι σήμερα, που υποστήριξαν οι παλαιοί ερευνητές Ch. Maclaren (1864), H. Schliemann (1880), W. Leaf (1912) και άλλοι, και είχε επικρατήσει για αρκετό καιρό, αμφισβητήθηκε κάποια στιγμή, γιατί ο γεωγράφος Στράβων ήταν αρκετά σαφής στις περιγραφές του, ενώ ο Όμηρος, ως ποιητής, θεωρήθηκε πως μπορούσε να αμφισβητηθεί.

Γεωλογικές έρευνες έγιναν για πρώτη φορά το 1977 από το πανεπιστήμιο του Cincinnati των ΗΠΑ, σε περιορισμένη έκταση, έτσι ώστε δεν συγκεντρώθηκαν επαρκή στοιχεία. Οι ερμηνείες, σχετικά σύνοπτες, είχαν τόνο αποφασιστικό και έδωσαν για την εποχή του Τρωικού πολέμου έναν μεγάλο θαλάσσιο κόλπο στη θέση του Σκαμάνδριου πεδίου της Ίλιάδας (εικ. 3).

Απόψεις για τις ερμηνείες διατύπωσαν δύο γεωγραφολόγοι, ο J. Bintliff (1991) και ο E. Zangger (1992). Ο πρώτος,

1. Η κόπη κοιλίδα του ποταμού Σκαμάνδρου: η τρωική πεδιάδα. Τοπογραφικός χάρτης αρχαιολογικής αποστολής 1984. Ισοδιάσταση 10 μ.

3. Παλαιογεωγραφικός χάρτης του "τρωικού κόλπου" της εποχής του Τρωικού πολέμου (Kraft, Kayan, Erol, 1982). Ακτί κώλου 2 χλμ. νοτιότερα της Τροίας. Από το: *Guide to Troia, by the Director and Staff of the Excavations, 1997.*

προβάλλοντας κάποιες αντιρρήσεις θεωρητικής φύσεως, εκτιμούσε απλώς διαφορετικά το μέγεθος του "τρωικού κόλπου", ενώ ο δεύτερος, απορρίπτοντας τα συμπεράσματα των γεωλογικών ερευνών, επέμνε στην παλαιά θεωρία για το αμετάβλητο της πεδιάδας.

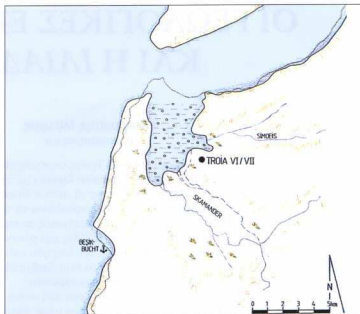
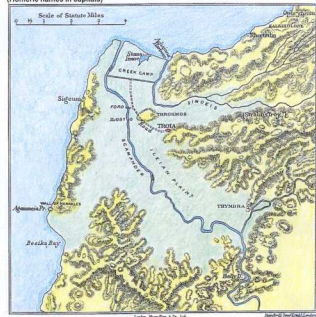
Με την ανάληψη της σκιάλης των αρχαιολογικών ερευνών από το πανεπιστήμιο του Τübingen της Γερμανίας, το 1988, άρχισαν και νέες γεωλογικές έρευνες. Σε λίγα χρόνια καταγράφηκε σε ευρύτατη έκταση η στρωματογραφία της πεδιάδας χάρη σε μεγάλο αριθμό γεωτρήσεων που απέδωσαν ανάλογα σημαντικοί αριθμοί χρονολογιών καθιζήματων-προσχώσεων.

Με βάση τα νέα στοιχεία, οι ερμηνείες προέβλανε μια διαφορετική εικόνα του τρωικού κόλπου, ο οποίος διέφερε κατά πολύ σε μέγεθος από τον προηγούμενο (εικ. 4).

Αν και οι νέες ερμηνείες θεωρούνται προσωρινές, τόσο αυτές όσο και οι αρχικές βρίσκονται αποτυπωμένες στους δύο χάρτες που βλέπουμε (εικ. 3, 4) και έχουν περιληφθεί στον τουριστικό αρχαιολογικό Οδηγό της Τροίας ως επιστημονικά συμπεράσματα, πράγμα που έδωσε την αφορμή για το παρόν άρθρο, το οποίο αποτελεί σύντομη αναφορά μελέτης μου που έχει δημοσιευθεί².

2. Η πεδιάδα της Τροίας σύμφωνα με την *Ιλιάδα*, κατά τον W. Leaf (1912).

THE PLAIN OF TROY ACCORDING TO THE *ILIAD* (Homeric names in capitals)

Οι προβαλλόμενες αντιφατικές ερμηνείες

Ο Οδηγός αυτός, που διατίθεται στο τουριστικό περίπτερο, στην είσοδο του αρχαιολογικού χώρου της Τροίας, έχει καταρτιστεί από το επιτελείο των ανασκαφών υπό τον Manfred Korfmann (έκδοση 1997). Καταποίζει περιληπτικά τον αναγνώστη για όλα τα σχετικά θέματα: για την ιστορία των ανασκαφών και τις περιόδους των οικισμών της Τροίας, για τον Όμηρο και την *Ιλιάδα*, για τον Σλήμαν και τους άλλους ανασκαφείς. Η πλούσια εικονογράφηση του Οδηγού περιλαμβάνει και ζωγραφικές αναπαραστάσεις των οικισμών σε διάφορες εποχές, όπως για παράδειγμα της Τροίας VI (εικ. 5).

Για τις γεωλογικές έρευνες δεν γίνεται καμιά αναφορά, ούτε κάποια διάκριση περί προσωρινών ή αναμενόμενων τελικών συμπερασμάτων. Απλώς ενσωματώνονται οι δύο χάρτες των γεωλόγων (εικ. 3, 4) χωρίς καμιά επιφύλαξη.

Όπως βλέπουμε, οι χάρτες αυτοί παρουσιάζουν την ανάπτυξη της πεδιάδας του ποταμού Σκαμάνδρου (Karamenderes) και την πρόσχωση του τρωικού κόλπου – με τη σύμπτυξη του ποταμού Σιμόεντα (Dumrek) – από ιδρύσεως της Τροίας μέχρι σήμερα. Και, σύμφωνα με τους χρονικούς προσδιορισμούς (υπόμνημα-λεξάντες), εμφανίζουν ειδικότερα

την προϊστορική Τροία να περιβάλλεται από τα δυτικά και τα βόρεια, είτε από θάλασσα (στον έναν), είτε από δέλτα ποταμών, βάλτους και παράκτιες λιμνοθάλασσες (στον άλλον), σε όλη τη διάρκεια της υπέρξεως της (3000-1000 περίπου π.Χ.). Είναι φανερό ότι, με ένα τέτοιο περιβάλλον στην Τροία, ελάχιστα περιθώρια υπάρχουν στον αναγνώστη αυτών των χαρτών, που έχει μελετήσει την *Ιλιάδα*, για να υποστηρίξει ότι οι πολεμικές συγκρούσεις Αχαιών και Τρώων στο Σκαμάνδριο πεδίο, μεταξύ Τροίας και θάλασσας, δεν ήταν φανταστικές αλλά διαδραματίστηκαν σε πραγματικό έδαφος.

Ας δούμε όμως το ιστορικό των χαρτών και ας τους προσέξουμε λίγο περισσότερο:

Ο πρώτος από τους δύο ανήκει σε μια σειρά αναπαραστάσεων προοδευτικής ανάπτυξης της τρωικής πεδιάδας, στις οποίες είχε καταλήξει ομάδα γεωλόγων, αποτελούμενη από τον Αμερικανό John Kraft και τους Τούρκους İlhan Kayan και Oguz Erol, μετά τις πρώτες γεωλογικές έρευνες του 1977 (δημοσιεύτηκαν μαζί με άλλα στοιχεία, διαγράμματα στρωματογραφίας κ.λπ., το 1982). Όμως ο αριθμός των γεωτρήσεων ήταν πολύ μικρός, μόνον επτά, και δεν επιτεύχθηκε χρονολόγηση καθιζήματων για τα μέσα και τα ανώτερα στρώματα. Γι' αυτό, οι ερμηνείες βασίστηκαν ουσιαστικά σε αμφισβητήσιμη θεωρία για την

ανύψωση της στάθμης της θάλασσας κατά την περίοδο του Ολόκαινου και οι αναπαραστάσεις ακτογραμμών του κόλπου σχεδιάστηκαν κατά προσέγγιση, με βάση την ακτή που αναλογεί στην εποχή του Στράβωνα, έτσι ώστε να προκύπτει ένας μέτριος ρυθμός προσχώσεων (2-3 μέτρα το χρόνο). Η πιθανότητα ενός απρόβλεπτου παράγοντα στον ιδιόμορφο χώρο του Ελληνόποντος δεν είχε αντιμετωπιστεί.

Ο ως άνω παλαιογεωγραφικός χάρτης, σύμφωνα με τη λεζάντα του στον αρχαιολογικό Οδηγό, αναφέρεται στο τέλος της Χαλκοκρατίας (1100 περίπου π.Χ.) και κατά την επί του χάρτου αυτού ένδειξη (TPOIA VI/VII) ανάγεται στη μεταξύ του VI και του VII οικισμού μεταβατική εποχή, της οποίας όριο είναι το 1250 π.Χ., χρονολογία δηλαδή που συμπίπτει με την εποχή του Τρωικού πολέμου, όπως άλλωστε είχε χαρακτηριστεί όταν πρωτοδημοσιεύτηκε μαζί με άλλους χάρτες διαφόρων εποχών (και του Στράβωνα) το 1982. Οι γεωλόγοι θεωρούσαν τότε τις αναπαραστάσεις τους αρκετά ακριβείς, και σημειώνουν μάλιστα ότι, εάν προσδιορίζονται και οι επιδράσεις κλιματολογικών παραγόντων—επί των προσχώσεων—, θα επέφεραν ελαφρά(!) μόνο τροποποίηση (Krafl κ.α., 1982, σελ. 27).

Ο δεύτερος από τους δύο χάρτες ανάπτυξης της πεδιάδας της Τροίας είναι το αποτέλεσμα ερμηνείας των στοιχείων που προέκυψαν από επομενες γεωλογικές έρευνες, οι οποίες άρχισαν το 1988 και συνεχίζονται. Στο πλαίσιο των ερευνών αυτών πραγματοποιήθηκαν εκατοντάδες γεωτρήσεις και προσδιορίστηκαν πολλές χρονολογίες καθιζήματων—από ραδιοχρονολογήσεις με άνθρακα-14 που γίνονται στη Γερμανία— για όλα τα στρώματα του υπεδάφους. Η ερμηνεία των στοιχείων γίνεται από τον καθηγητή İlhan Kayan του πανεπιστημίου του Αιγαίου της Σμύρνης, που συμμετείχε και στις πρώτες έρευνες, και ο οποίος από το 1991 δημοσιεύει τα συμπεράσματά του στο ειδικό για τα θέματα της Τροίας ετήσιο επιστημονικό (περιοδικό) σύγγραμμα *Studia Troica*, που εκδίδει το πανεπι-

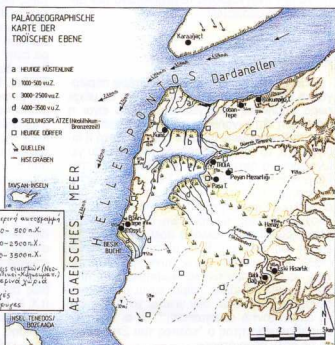
στήμιο του Tübingen. Η δημοσίευση των στοιχείων γίνεται τμηματικά, αναμένεται δε η έκθεση με τα τελικά συμπεράσματα σε επόμενη έκδοση, όπως είχε προαναγγελθεί από το 1995. Η βασική όμως ερμηνεία έγινε ήδη (έκθεση του 1995) και σημειώνεται στον παρόντα χάρτη, που προβάλεται ευρέως μέσω του αρχαιολογικού Οδηγού.

Στον νέο αυτόν παλαιογεωγραφικό χάρτη βλέπουμε θέσεις της ακτογραμμής του τρωικού κόλπου και του δέλτα του ποταμού του τον προσχώνει, για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα, συμπυκνωμένες σ'ένα μικρό χώρο που ορίζεται από λίγο νοτιότερα της Τροίας μέχρι λίγο βορειότερα, με προτελευταία την ακτογραμμή 1000-500 π.Χ., που συμπίπτει περίπου με εκείνη που έδωσε ο Στράβων (εποχή Χριστού περίπου). Η συμπύκνωση αυτή συνεπάγεται ένα ρυθμό προσχώσεων μηδαμινής συχνότητας, ένα μέτρο το χρόνο, για το χρονικό διάστημα 3000-1000 π.Χ., και μηδενικό ρυθμό για το διάστημα 1000 π.Χ. έως την εποχή του Χριστού, τη στιγμή που η προχώρηση του δέλτα στην ανοιχτή θάλασσα, στον βαθύ και "γρήγορο" Ελληνόποντο, έχει υπολογιστεί σε 1,25 μέτρα το χρόνο (T. Bilgin, 1969). Ουσιαστικά δηλαδή έχουμε ανατολή προ-

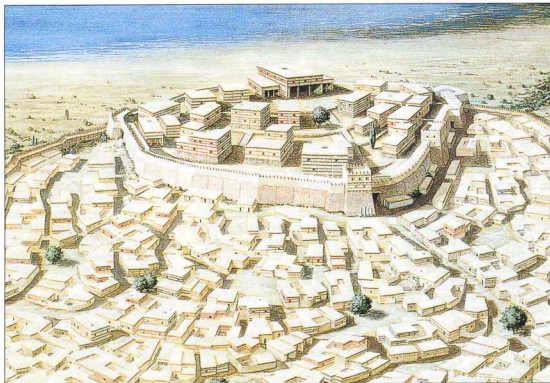
χώσεων για 2000 χρόνια!

Εδώ λοιπόν υπάρχει κάτι το ασυμβίβαστο. Αλλά δεν είναι μόνο αυτό. Αν αναζητήσουμε στον ίδιο αυτό χάρτη τη θέση της ακτής κατά την εποχή του Τρωικού πολέμου (1250 π.Χ.) συμπεραίνουμε ότι και αυτή, διαφέρουσα κατά 250 χρόνια μόνο, θα ήταν σχεδόν στο ίδιο ύψος με την επόμενη του 1000 π.Χ. (και του Στράβωνα), αφού η κατά πολύ παλαιότερη της, του 3000 π.Χ., σχεδιάστηκε μόνο 2 χλμ. νοτιότερα (στο ύψος της Τροίας). Όστε στον νέο παλαιογεωγραφικό χάρτη (1995) η ακτή της εποχής του Τρωικού πολέμου προκύπτει 2 χλμ. περίπου **βορειότερα** της Τροίας. Αλλά στον προηγούμενο (1982) η ακτογραμμική της ίδιας αυτής εποχής χαραχτήκε, όπως βλέπουμε, 2 χλμ. **νοτιότερα** από το οχυρό της Τροίας, με αποτέλεσμα οι δύο χάρτες να δίνουν στην ίδια εποχή μια διαφορά μήκους του "Τρωικού κόλπου" τεσσάρων χιλιομέτρων. Εν τω μεταξύ, οι σχεδιαστικές αναπαραστάσεις παρουσιάζουν την ακρόπολη της Τροίας VI (του Πριάμου) με τη θάλασσα κοντά στους πρόποδες του υψώματος, δηλαδή παραθαλάσσια, αν και από την *Ιλιάδα* δεν προκύπτει κάτι τέτοιο.

Κανονικά ο πρώτος χάρτης, του 1982, στον οποίο βασίζεται η ζωγραφική αναπαράσταση της Τροίας VI, έπρεπε

4. Παλαιογεωγραφικός χάρτης του τρωικού κόλπου" από το 4000 π.Χ. μέχρι σήμερα (Kayan, 1995). Ακτογραμμική εποχής Τρωικού πολέμου, 2 χλμ. βορειότερα της Τροίας. Από το *Studia Troica*, 1997.

να είχε καταρριφθεί, εφόσον ακυρώθηκε από τον νέο του 1995 (ούτως ή άλλως, δικαιολογούνται να πέσουν τόσο έξω ο Kayan και οι συνεργάτες του, αφού δεν είχαν επαρκή στοιχεία). Υπεύθυνο γι' αυτό όμως δεν είναι το επιτελείο που συντάσσει τον αρχαιολογικό Οδηγό, αλλά ο ίδιος ο I. Kayan, που ισχυρίζεται, στην έκθεση του 1995 (εμφαντικά μάλιστα, για ευνόητους λόγους), ότι τα αποτελέσματα των νέων ερευνών είναι όμοια με τα πρώτα, οπότε οι αρχικές ερμηνείες εξακολουθούν να ισχύουν!

Έτσι προβάλλεται μια οφθαλμοφανής, τραταχτή αντίφαση, που οφείλεται σε σκοπιμότητα: να μην αναγνωριστεί το βεβαίως των αρχικών συμπερασμάτων.

Τι πραγματικά αποκαλύπτουν τα στοιχεία

Πώς όμως προκύπτουν τα ανωτέρω περίεργα και αντιφατικά συμπεράσματα από τις μέχρι τώρα ερμηνείες των γεωλόγων; Μια είναι η απάντηση: ότι αγνοήθηκε η "ομηρική" τοπογραφία και δεν αντιμετωπίστηκε από την αρχή η πιθανότητα, το τοπίο της εποχής του αρχαίου γεωγράφου να οφειλόταν σε νέα εισχώρηση της θάλασσας στην κοιλάδα του Σκαμιάνδρου, μεταγενέστερη του Τρωικού πολέμου, και να μην αποτελούσε φυσική εξέλιξη της προηγούμενης υποχώρησής της, η οποία είναι δυνατόν να είχε ολοκληρωθεί στην κοιλάδα πολύ πριν από την εποχή του πολέμου. Έτσι, αν την πρώτη φορά (1982) ήταν εύκολο, χωρίς συγκεκριμένα στοιχεία, να παρουσιαστεί μια θεωρητική ανάπτυξη της τρωικής πεδιάδας, τώρα, λόγω χρονολογηθέντων καθιζήματων, δεν γίνεται το ίδιο χωρίς να εμφανίζονται ακινητοποιημένες οι προσχώσεις ή ασυνάρτητος ο "κόλπος του Στράβωνα" με τις πολύ αρχαιότερες.

Κατά τη γνώμη μου, το μόνο βάσιμο στο δεύτερο χάρτη – αφού ο πρώτος ακυρώνεται εκ των πραγμάτων – είναι η ακτογραμμή του 1000-500 π.Χ., η οποία συμπίπτει μ' αυτήν που κατέγραψε ο Στράβων και δεν συνεπάγεται ανάλογη (νοτιότερη) για την εποχή του Τρωικού πολέμου (1300 περ. π.Χ.), αλλά δημιουργήθηκε εκ των υστέρων από κάποια αιτία. Την υπόθεση αυτή μπορούσε κανείς να την προτείνει λαμβάνοντας υπόψη του τις περιγραφές της *Ιλιάδας* και παρατηρώντας τις ιδιομορφίες της περιοχής. Αλλά προκύπτει και από τους στρωματογραφικούς πίνακες που συνοδεύουν τις τελευταίες εκθέσεις του καθηγητή I. Kayan (*Studia Troica* 1995, 1996 και 1997). Φαίνεται σ' αυτούς ότι σε μικρά βάθη υπάρχουν ποτάμια προσχώσεις του 5000 π.Χ. και του 3500 π.Χ. – υψηλότερα στην περιμετρο, χαμηλότερα προς το μέσο της πεδιάδας – σε διάφορα σημεία βόρεια της Τροίας. Πιο χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της μικρής πεδινής εσοχής του Kumtere (ονομασία παρακείμενης εδαφικής έξαρσης, όπου ανακαλύφθηκε προϊστορικός οικισμός του 5000 π.Χ.) της κοιλάδας, 4 χιλιόμετρα βορειοδυτικά της Τροίας. Την εσοχή αυτή έχουν μετατρέψει από θαλάσσιο σε χερσαίο χώρο οι προσχώσεις του ποταμού Σκαμιάνδρου ("τραχεία παράκτια δελταϊκά καθιζήματα", κατά το διάγραμμα) από το 5000 π.Χ., στο επίπεδο των 5 μέτρων κάτω από τη στάθμη της θάλασσας (εξ. 4). Η τραχιά δελταϊκή άμμος συνεχίζεται ως το ύψος της στάθμης (και πάνω), όπου, 3 μ. κάτω από την επιφάνεια του εδάφους, τα αντίστοιχα δείγματα χρονολογούνται στο 3500 π.Χ., ενώ διπλά ακριβώς σχεδιάζεται η ακτογραμμή του 1000-500 π.Χ. Κι αυτό, γιατί λαμβάνοντας υπόψη τα νεότερα δελταϊκά καθιζήματα, πιο πρόσφατης πρόσχωσης, της κυρίως πεδιάδας, λιγότερο ακραία – καθώς η μεταβολή άφησε ανέπαφη την

εσοχή Κυμπετε —, και παρερμηνεύεται από τον Kayan η πολύ αρχαιότερη, αποδιδόμενη σε "άλλους παράγοντες", κάθε άλλο παρά πειστικούς. Συγκεκριμένα, την αποδίδει σε επίδραση του ρευματός του Ελλησπόντου, ενώ θα συνείβαινε ακριβώς το αντίθετο (διάβρωση) χωρίς την παρουσία του δέλτα, και επίσης σε προώθηση των τρωχών υλικών του Σιμόντα, μέσα από τον "κόλπο", ενώ θα είχε την εκβολή του στην απέναντι ακτή, 6 χλμ. από το Κυμπετε!

Εκεί, προς την πλευρά του Αιγαίου, δεν υπάρχει κανένα άλλο ποτάμι ούτε καποιοι χειμάρροι που θα μπορούσε να δημιουργήσει αυτές τις προσχώσεις, ενώ, υποτίθεται, η κοιλάδα θα ήταν ακόμη κλόπος, και η ύπαρξή τους εξηγείται μόνο από το ότι το κοινό δέλτα των ποταμών Σκαμάνδρου και Σιμόντα βρισκόταν το 5000 π.Χ. στο ύψος του Κυμπετε και οι προσχώσεις θα είχαν κλείσει τον εναπομεινόντα κόλπο από το 3000 π.Χ., το αργότερο.

Τα στοιχεία δηλαδή λένε ότι η πεδιάδα είχε δημιουργηθεί ολόκληρη για πρώτη φορά πολύ προ του Τρωικού πολέμου και ότι ο κόλπος του Στράβωνα προέκυψε εκ των υστέρων από φυσικά αίτια που προκάλεσαν παλινδρόμηση της θάλασσας.

Στην εξοδό της κοιλάδας του Σκαμάνδρου, η οποία βρίσκεται σε μια περιοχή έντονα σεισμογενή (βόρειο μικρασιατικό ρήγμα), όπου το ρεύμα του Ελλησπόντου επηρεάζει την εναπόθεση των προσχώσεων (πολύ επικλίνη παράκτια βυθός), δημιουργούνται ιδιαίτερα ευνοϊκοί παράγοντες, οι οποίοι είναι πολύ πιθανό, σε συνδυασμό με κάποιο εξαιρετικό γεγονός, π.χ. ένα σεισμό μεγάλης έντασης, να είχαν προκαλέσει καταρρεύσεις και κατολισθήσεις προσχωματικών μαζών, με άμεσο αντίκτυπο τη σχέση της θάλασσας με τη χαμηλή τρωική πεδιάδα.

Συγκλίνοντα δεδομένα προς την τελική λύση

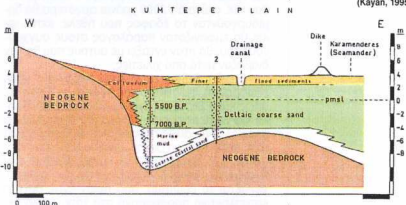
Μέσα σε ένα πέλαγος ποικίλων καθιζημάτων με μεγάλες χρονολογικές αποστάσεις (π.χ. 5000 π.Χ. και 1000 π.Χ.) και μεγάλη ενδιάμεση κλιμάκωση (3500, 2000 π.Χ. κ.ά.), όταν μάλιστα από τη μια η μέθοδος ραδιοχρονολόγησης με άνθρακα-14 αφήνει μεγάλο περιθώριο σφάλματος, και από την άλλη τα θαλάσσια όστρακα, βάση για τις χρονολογήσεις, θεωρούνται ότι αναπτύσσονται και στα ποτάμια, μακριά από τις ακτές, ίσως είναι πολύ δύσκολο να προσδιοριστεί τόσο η χρονολογία, κατά την οποία παλινδρόμησε η θάλασσα προς την Τροία, όσο και το γεγονός που προκάλεσε την παλινδρόμηση. Αυτό είναι δυνατόν ν' αποτελεί μια άλλη αιτία, που αναγκάζει τον Ι. Kayan να αποφεύγει να παραδεχτεί διεύθυνση και σταθεροποίηση της θάλασσας στην κοιλάδα του Σκαμάνδρου κατά την εποχή που μας ενδιαφέρει.

Τα πράγματα όμως θα απλοποιούνταν εάν ο Τούρκος καθηγητής δεν θεωρούσε τον Τρωικό πόλεμο φανταστικό γεγονός, όπως έγραψε εισαγωγικά σε μια από τις τελευταίες εκθέσεις του, και έπαιρνε σοβαρά υπόψη του τις αναφορές της *Ιλιάδας*. Θα παραδεχόταν τότε, διαβάζοντας προσεκτικά το έπος, ότι οι πολεμικές περιγραφές προσαρμόζονται σε πραγματικό έδαφος με-

ταξύ της Τροίας και του Ελλησπόντου, και όχι στη θάλασσα, και ίσως να του φαινόταν χρήσιμη η αρχή της δωδέκατης ραψωδίας (Μ13-30). Πιθανόν να αναγνώριζε εκεί, εμβυθισμένος στο κείμενο, ότι η περιγραφή της καταστροφής του τείχους των Αχαιών από τους θεούς μετά τον Τρωικό πόλεμο — πρωτοστατούντος του "κοσμοισοιστή" Ποσειδώνα — ταιριάζει σε ένα σημαντικό γεωλογικό συμβάν και οσοδήποτε με βιθιστό του χώρου, όπου είχε αναπτυχθεί προηγουμένως το προγεφύρωμα των Αχαιών. Θα συσχετιζε ασφαλώς έπειτα και τον τρομακτικό σεισμό, που κατέγραψε προπολεμικά ο C. Blegen στα ερείπια της Τροίας VI και τον χρονολόγησε στα 1275 π.Χ., ώστε να του φανούν πιο διαλυτή τα γεωλογικά στοιχεία και να παραδεχτεί, εν τέλει, ότι όλα συγκλίνουν σε μια ερμηνεία: ότι η θάλασσα κατέκλυσε μεγάλο τμήμα της Σκαμάνδριας κοιλάδας εξαιτίας καταβύθισης τμημάτων της προηγούμενης τρωικής πεδιάδας προς τον Ελλησπόντο, οφειλόμενης σε πολύ μεγάλο σεισμό, που έγινε πριν τα γεγονότα της Τροίας.

Είναι ζήτημα ακρίβειας της χρονολόγησης και, εν ανάγκη, επαλήθευσης της χρονολογίας καταστροφής της Τροίας VI —αφού ο ποιητής δεν μπορεί να δώσει συγκεκριμένο χρόνο του συμβάντος—, για να διαπιστωθεί αν είναι πλησιέ-

6. Διάγραμμα κατακόρυφης τομής της πεδιάδας εσοχής Κυμπετε από Δ. προς Α., 4 χλμ. βορειοδυτικά της Τροίας, με τη στρωματογραφία, τις γεωτρήσεις και τις ραδιοχρονολογήσεις (Kayan, 1995).

στερες προς την πραγματική οι παλαιότερες από τις χρονολογίες αλώσεως της Τροίας, που συνάγονται από αρχαίες πηγές (1334 και 1300 περίπου π.Χ.).

Εκτός εάν ο Ι. Kayan δεν αντιμετωπίζει τέτοιο πρόβλημα, και ενώ μπορεί να έχει ήδη περισσότερα στοιχεία που επιβεβαιώνουν τα γεγονότα, δεν τα αξιοποιεί, επηρεαζόμενος από τις θεωρίες αρνήσεως της ιστορικότητας του Τρωικού πολέμου και της *Ιλιάδας*. Ή πιθανόν να ακολουθεί αυτή την τακτική προσωρινά, επικολούμενος, από τη μια, αυτές τις θεωρίες και παραπέμποντας, από την άλλη, στα βασικά συμπεράσματα των πρώτων ερευνών, ώστε να κερδίσει χρόνο μέχρις ότου εξασφαλίσει ακράδαντα στοιχεία, επιφυλασόμενος για μια πολύ διαφορετική ερμηνεία.

Πάντως, ερμηνείες όπως αυτές που έχουμε εδώ, με τους δύο χάρτες, οι οποίοι τίθενται σε ευρεία κυκλοφορία μεταξύ χιλιάδων τουριστών κάθε χρόνο στην Τροία, δεν πεθούν και δεν χρειάζονται ειδικές γνώσεις για να διαπιστωθεί η αναξιοπιστία τους, ούτε άλλες γεωλογικές έρευνες για να διαψευστούν.

Τα στοιχεία του υπεδάφους της μικρής πεδιάδας του Κυμπερε είναι αρκετά για τη στήριξη της άποψης, ότι η τρωική πεδιάδα είχε πρωτοδημιουργηθεί πριν από πολλές χιλιετίες και δεν μπορούμε να δεχτούμε ότι η προϊστορική Τροία με τον λαμπρό οικισμό – και την Κάτω Πόλη που εντοπίστηκε πρόσφατα – περιβαλλόταν από λιμνοθάλασσες, δέλτα ποταμών και βάλτους σε όλη τη μακρά περίοδο του πολιτισμού της (3000-1275 π.Χ.) γιατί περί αυτού θα επρόκειτο, όποτε ο "θείκος" Σκάμανδρος ποταμός δεν είχε τη δύναμη να συγκρατεί το "θαλάσσιον τέρας" μακριά από την Τροία, και όχι για κάποιον ειδικωτικό θαλάσσιο κόλπο.

Απορρέων προβληματισμός για τον ιστορικό πυρήνα της Ιλιάδας

Εκτός τούτου, θα ήταν πολύ περίεργο να επιλέξει ο Όμηρος ένα θαλάσσιο περιβάλλον για πεδίο μάχης, όπου θα μπορούσε να λειτουργεί η φαντασία του τρέχοντας πάνω στα κύματα και να δημιουργεί σκηνές χερσαίων συγκρούσεων στρατιωτικών φαλάγγων και αρματομαχιών ανάμεσα σε ποτάμια, υψώματα και τιμβούς προγόνων, ενώ θα ήταν πιο εύκολο να μας περιγράψει μερικώς... ναυμαχίες των στόλων Αχαιών και Τρώων. Η μήπως προφήτεψε ο ποιητής του θου π.Χ. αιώνα ότι 2000 χρόνια αργότερα θα δημιουργούνταν το έδαφος που ήθελε, ώστε, αν και θα εμφανιζόταν παράλογος στους συγχρόνους του, θα ήταν εντάξει με αυτούς που θα τον διαβάζαν μετά από χιλιετίες;

Επειδή βέβαια αυτά είναι πέρα από κάθε εξωφρενική φαντασία, και εφόσον ο Όμηρος, όπως και ο Στράβων, έχει να κάνει με ακατάλληλο για τις περιγραφές της Ιλιάδας τοπογραφικό περιβάλλον, καθώς η μεταβολή του τοπίου έχει γίνει πολύ πριν απ' αυτόν, αφού ο ίδιος μας διηγείται την εξάρχιση του στρατοπέδου των Αχαιών ως συντελεσθείσα μετά τον πόλεμο, γεννιέται το ερώτημα: από ποιον έγινε αυτή η καταπληκτική προσαρμογή στο τότε, όμοιο περίπου με το σημερινό, τοπογραφικό περιβάλλον της Τροίας; Απάντηση: από την πραγματικότητα! Από εκείνους που έζησαν τα γεγονότα του Τρωικού πολέμου: ήτοι, η *Ιλιάδα*, στη βασική της δομή, δεν είναι αποκλίμα της φαντασίας ενός μεγάλου ποιητή, αλλά Ιστορία!

Γι' αυτό, εφόσον μέσα από τις γεωτρήσεις στο Σκαμανδριό πεδίο αναδειχτεί η απάντηση στο παλαιό ερώτημα για την *Ιλιάδα*: "Ιστορία ή Μύθος", με την απόλυτη επιβεβαίωση της τοπογραφίας της, είναι σφάλμα να δοθούν στα γεωλογικά στοιχεία ερμηνείες που ισοδυναμούν με νέο θέσμιον των ερειπίων της ιερής πόλης και νέα διαισθητικά τοπογραφικού της προβληματισμού με την επιστροφή του πίσω, στην εποχή του Στράβωνα.

Γιατί καθυστερούν τα τελικά συμπεράσματα;

Άσχετα όμως από τις μέχρι τώρα προβαλλόμενες ερμηνείες, υπάρχουν κάποιιο λόγοι για τους οποίους μπορούμε να ελπίζουμε ότι τα τελικά συμπεράσματα θα ακολουθήσουν ορθή κατεύθυνση. Ο προβληματισμός τον οποίον υποδη-

λώνει η συνεχής επιμήκυνση των ήδη μακροχρόνιων ερευνών και ο χαρακτηρισμός κάποιων τελευταίων ευρημάτων από πυκνές γεωτρήσεις νότια της Κάτω Πόλης, τα οποία επεξεργάζονται, ως "μεγίστου γεωμορφολογικού και αρχαιολογικού ενδιαφέροντος" (St. Troica 1997, σελ. 494), αποτελούν ενδείξεις ότι η τελική έκθεση του καθηγητή Ithan Kayaun και επικυρώνονται κάτι πολύ διαφορετικό. Κάτι που, ίσως, δεν θα διαψεύει πλέον τη θεωρία των Maclaren, Schliemann, Leaf, ότι το Σκαμανδριό πεδίο της *Ιλιάδας* ήταν, όπως και σήμερα, υπαρκτό, αλλά απλώς θα τη συμπληρώσει, όπως προτεινώνω, αποκλειστώντας ότι ένα εξαιρετικό γεγονός έλαβε χώρα μετά τα Τρωικά στην πεδιάδα, μεταβάλλοντας το τοπίο για πολλούς αιώνες και κατεδαφίζοντας τον λαμπρό έκτο οικισμό της Τροίας.

Σημειώσεις

1. Συγκεκριμένα, ο Στράβωνος βρήκε μακριά την απόσταση της θάλασσας από το υψώμα της Τροίας (12 στάδια ή 2,2 χλμ.), και την εκτιμήσε πολύ μικρότερη για την εποχή του Τρωικού πολέμου.
2. Κυκλοφορεί βιβλίο μου με τίτλο: *Τρώες. Είς Αναστήσαν το Αχαιοίκο Στρατόπεδον*, Π. Μάλφας, Αθήνα 1998.
3. Και στον ίδιο τον Ithan Kayaun με επιστολή του το Δεκέμβριο 1998, παραπέμποντας τον στους κρίσιμους στίχους (Μ 13-30).

– *Studia Troica* - 1998: Ουδέν νεότερο από τις γεωλογικές έρευνες.

Troas: In Search of the Achaean Camp

P. Malpas

The question about the Trojan War was and still is the following: Were the battles of Achaeans and Trojans related with the then topographic reality of Troy? Were the descriptions of Homer substantial or fictitious? According to the *Iliad*, the battlefield of the Trojan War (about 1300 BC), was located in a flat area, north of Troy, towards the Hellespont, where it more or less lies today.

According to the geographer Strabo (1st cent. BC), the coast, being very close to his contemporary Troy (called New Iliou at the time), was leaving a space insufficient for battles. Therefore, he placed the Homeric Troy towards the inland region.

The discovery of Troy (1872) was based on the view that its plain, defining its topographic position, had remained unchanged since the Prehistoric age, and that Strabo had wrongly altered its location.

However, the recent geological research rather confirms the information of the ancient geographer. Starting from this base, although lacking sufficient elements (dates of alluviums), geologists rushed (1982) to map Troy as a coastal city at the time of the War. As a result, many scholars were obliged to seek the battlefield of the *Iliad* and, consequently, the Achaean camp elsewhere and, even worse, those disputing the historicity of the events seized the opportunity to come bawdry to the rescue. Still, it was rather imprudent to hasten, since they did not consider that the sea might have returned, due to some causes, in the plain on its earlier coastal line. Because, as the recent geologic research indicates, the very old alluvial river deposits (5000 BC) are to be found in high levels of stratigraphy and even far north of Troy. There are also the new alluvial deposits which can justify the landscape of Strabo's years and its consequent discrepancy with the Homeric topography. At present, however, the geologists involved in the issue hesitate to admit a new penetration of the sea towards Troy after the War.

The objective of this article is on the one hand, to show that the geological event that caused this alteration is hidden among the verses M.13-30 of the *Iliad*, which describe the destruction of the Achaean defensive mechanisms and their sinking into the sea by Poseidon; and on the other, to prove that the Homeric narration alludes to the seismic event that destroyed Troy VI in 1275 BC.

P. M.

Βιβλιογραφία

- Στράβωνος, *Γεωγραφικά*, βιβλ. 13ο, "Τρωάδα-Αιολική Γη", Κάκτος, Αθήνα 1994.
- H. Schliemann, *Ilios: The City and Country of the Trojans*, 1880, σσ. 78-95.
- J. Kraft, I. Kayaun, O. Errol, "Troy, The Archaeological Geology", εκδόσεν από του G. Rapp, J. Gilford, σσ. 11-41, Princeton Univ. Press, 1982.
- J. Bintliff, "Troja und seine Paläolandschaft" στη *Geographica Historica*, Bonn 1991, σσ. 83-131.
- E. Zangger, *The Flood from Heaven*, 1992, σσ. 201-224.
- I. Kayaun, *Studia Troica* 1995, σσ. 211-35, 1996, σσ. 239-49, 1997, σσ. 489-507.
- By the Director and Staff of the Excavations (Kontfmann Manfred), *A Guide to Troia*, Tübingen Univ., 1997.